

Bijlage 3: de projectenlijst

Bijlage bij

De waarde van nieuwe verdienmodellen

Verslag van een speurtocht naar
succes en falen van innovatieve
waardencreatie, vooral in binnen- en
buitenstedelijke gebiedsontwikkeling

Projectnaam	Beknopte beschrijving	Aard/kennmerken											Kritische succesfactoren (gebaseerd op de business case)										
		Publiek/privé	Opstartbaar	J/N	Instrument	Actoren	Free riders betalen mee	benut budget ander	maatschappelijk doel	bidrage door inzet	deskundigen	professionals organisatie	inzet	Vrijwilligers/Bewoners	experimenteerlust	inzet grondpositie	enthousiaste bestuurder	betrokken	garantie vooraf	voorfinanciering			
1	Huis ter Heide West	In 2009 voerde Zeist een bijzonder pilotproject uit: Huis ter Heide West. Dit werd geheel ontwikkeld door burgers, het was wel gemeentegrond. PVE moest geschreven worden door 3 leden in de kopgroep (vertegenwoordigers van de burgers) en 3 professionals die aangesteld en betaald werden door de gemeente. http://www.zeist.nl/Wonen_en_Leven/Plannen_en_projects/Algemene_plannen_en_projects/Hart_van_de_Heide/Huis_ter_Heide_West	pub	J																			
2	Groenbeheer (freeriders betalen)	www.creatiefbeheer.nl is een matchmaking website voor groenbeheer in de stad. Actief van 2005 tot nu. 40 aangesloten professionals met vrijwilligers en stagiaires op 5 locaties. www.tuinmanidewijk.nl is hieraan gelieerd. Initiatief van Rini Bemans en Karin Keijzer.	priv	J	X	?	X		X	X	X	X	X										
3	Emmen Revisited	De gemeente Emmen is jaren bezig met participatief wijkbeheer in de vorm van Emmen Revisited. Er is een samenwerkingsverband van mensen en organisaties die zich inzetten voor de dorpen en wijken in de gemeente Emmen. De gemeente, de wooncorporaties Lefier, Domesta en Woonservice, bewoners (-organisaties), politie, welzijnorganisatie en alle andere betrokkenen werken samen aan een prettige woon- en leefomgeving.	pub	J	X		g	w		X	X	?	X										
4	Atelier 7Up	Voor de verduurzaming van jaren '70 en '80 wijken heeft atelier 7Up een participatieinstrument ontwikkeld waarmee allerlei stakeholders inclusief bewoners aan de verduurzaming van hun wijk kunnen werken; http://www.atelier7up.eu geeft download van het boekje	priv	J	X		b																
5	Rivierenwijk Deventer	Green Consult is bezig met de deltadeals in de rivierenwijk te Deventer. Hierin ligt de nadruk op het stimuleren van een gedragsverandering van bewoners/ gebruikers van de wijk. Ze gebruiken hiervoor een systeem waarbij alle betrokken partijen een bod doen. De bewoners, de VVE/Rentree en de gemeente Deventer doet een bod. Eigenaren verklaren in deze Deltadeal de flat op te knappen en bewoners verklaren dat ze bewonersafspraken maken en naleven. De gemeente Deventer belooft deze afspraken met het opknappen van de omgeving van de flat, het plaatsen van fietsenrekken en het planten van nieuwe planten en struiken. In het voorjaar van 2011 is begonnen met de eerste vijf flats. In mei hebben de bewoners wens op tafel gelegd. In juni zijn de partijen met elkaar in gesprek geweest om afspraken te maken. De ondertekening van de Deltadeals vond eind oktober plaats, zodat er in november kon worden gestart met de uitvoering. Het gaat om vijf flats aan de Douwelerwetering, Deltalaan, Volkerakstraat, Haringvlietstraat en Maasstraat. http://www.rivierenwijkdeventer.nl/	pp	J			g	b					X										
6	Wijkontwikkeling en Dakpark Rotterdam	Bewoners van Bospolder, Tussendijken en Schiemond (deelgemeente Rotterdam Delfshaven) participeren vijftien jaar in de wijkontwikkeling en de ontwikkeling van Dakpark Rotterdam, ondersteund door bureau De Werkplaats. In deze aanpak wordt de investering gedaan over bijvoorbeeld tien jaar, in de plaats van in één keer aan het begin. Er is geen geld nodig voor onderhoud, dit is onderdeel van de investering. Omdat het een duurzame investering is, hoeft deze niet volledig te worden afgeschreven. Er hoeft geen nieuw ontwerp te komen: het bestaand ontwerp groeit, bloeit en verandert mee met de gemeenschap. Zoals in traditionele gemeenschappen een dorpsplein ontstaat en met de tijd mee verandert en zich aanpast aan de bewoners, naargelang de eisen van het gebruik.	pp	Ja	X		b			X	X	X	X	X	X								
7	Burgerinitiatieven Goes	Goes is actief. Voorbeeld lokale burgerinitiatieven zoals Vierkracht die werken aan vergroening van de directe leefomgeving. Ook zit er een wethouder die dit ondersteunt.	pp	ja			b						X							X			
8	Community Planning/Collectief Particulier Opdrachtgeverschap	IM Maat: Community Planning. Samen met o.a. bewoners wordt binnen 1 week een stedenbouwkundige schetsverklaring op lastig te ontwikkelen locaties gemaakt. Vervolgens vormen een aantal afgevaardigden van bewoners een bewonersgroep en blijven in het vervolg van het proces betrokken (van SO naar DO, architectenkeuze tot en met de realisatie van de woningen). Het plan Bergerhof te Renkum en de Molenbuurt in Wormer is op die wijze ontstaan. KUUB: Stichting die planmatig collectieve opdrachtgevers begeleidt.	pp	J			b			X		X											
9	Belevingscan / placemaking / ontwerpateliers	Methodieken 'belevingscan' en 'placemaking' / 'ontwerpatelier'. Dit betekent in de praktijk voor ambtenaren (bij ontwerpatelier: belanghebbenden) én (ingenieurs)bureau iets meer loslaten tijdens het proces en begeleidende ontwerpen in plaats van op kantoor achter de pc.	pp	J	X	?	?	?	?	X	?					?	?						
10	Erasmusveld, Den Haag	Duurzame wijk: eigen energie opwekken en afval verwerken. Doel: winstpotenties op afval, energie en water internaliseren. Verbreden verdienmodel met stromenexploitatie (afval, water, energie). Werkt met particulier opdrachtgeverschap, samen met klant ontwikkelen. Andere verantwoordelijkheidsverdeling: particulier opdrachtgeverschap. Gemeente faciliteert, burgers medeverantwoordelijk. Lagere overheid, goedkoper voor burgers (geen renteverlies) en minder partijen betrokken. Contact: andre.everts@denhaag.nl en http://www.denhaag.nl/home/bewoners/wonen-en-bouwen/bouwen-in-Den-Haag/to/Erasmusveld-Den-Haag-1.htm .	pp	J			b		g	X	X	X	X	X	?								
11	Stadshavens, Rotterdam	Van havengebied naar compleet stadsgebied (veel sanering) met drievoudig innovatie belangrijk. Omvang: 1600 ha. Gemeente heeft de lead. Contact: Michiel van Keulen en http://www.stadshavensrotterdam.nl . Voor energie en ruimte andere financieringsvorm ontwikkelt overheid samen met private partijen en werd een gebiedsfonds opgericht. Investeren in projecten waaruit renumeren verwacht worden. Vastgoed en grondsanering via gebiedsfonds ontwikkeld. Het aanwezige geld in gebiedsfonds blijft in het gebied. EC en EIB betrokken. Resultaten: langere looptijden, 1 publieke euro worden er drie.	pp	J			g	pp	f														
12	Welzijn Nieuwe Stijl	In Amsterdam is hiermee succesvol gewerkt in de Karrewiel Community; dit gemeentelijke gebouw wordt inmiddels in zijn geheel beheerd en geprogrammeerd door bewoners en is tot stand gekomen door het oprichten van een community. Bureau Ruimtetek is dit samen met de Stichting Welzijn Beverwijk onder leiding van Aura de Klyn ook aan het opstarten in de aandachtswijk Meerestein voor een openbare natuurspeelplek.	pp	J			b		g		X		X										
13	EVA- Lanxmeer / Culemborg	De wijk EVA-Lanxmeer is ontstaan uit een particulier initiatief tot een duurzame en milieubewuste samenleving. Toekomstige bewoners hebben de wijk mee vormgegeven. Alle bewoners zijn lid van een bewonersvereniging, die voor een groot deel de buitenuimte beheert. De gebouwen worden verwarmd en gekoeld met spaarwater en water wordt geborgen op vegetatiedaken. Op waterpleinen en bij slootjes kunnen kinderen spelen en verkoeling zoeken op warme dagen. Het regenwater wordt er vastgehouden, het grijswater wordt decentraal gezuiverd en de buitenuimte is ecologisch ingericht. Er zijn duurzame materialen gebruikt en het energiegebruik is laag. Er is een zorgboerderij met oudere agrariërs en een ecologische stadsboerderij voor voedselproductie en contact met de natuur. Er zijn vier met elkaar verbonden groenzones. Bewoners kweken eigen groente en fruit. Zie ook: www.water-in-zicht.nl	pp	J			b		g	X	X	X	X	X	?	?							
14	Van industrieterrein naar duurzame woonwijk	Op het terrein van het voormalige gemeentelijk drinkwaterleidingbedrijf in Amsterdam is in samenwerking met bewoners een milieuvriendelijke, autovrije en kindvriendelijke woonwijk gerealiseerd. Deze markeert de grens tussen de woonblokken van de Staatsliedenbuurt en bedrijven aan de westkant. Enkele oude gebouwen en een watertoren bleven bewaard. De groenstructuur is in de wijk geïntegreerd, inclusief volkstuinen, speelpleinen en fiets- en wandelpaden. http://www.nul20.nl/issue34/1vd_4	pp	J			b		g	X	X	X	X	X	?	X	X						
15	Us Dream Leeuwarden	Een volwaardige woonruimte voor zes verstandelijk en deels meervoudig gehandicapte (volwassen) kinderen. Dat was de droom van zes ouderparen. Zij vinden dat hun kinderen op een zeker moment recht hebben op een individuele woning. Niet levenslang in een groep, zoals in de intramurale zorg, maar in een appartement met een eigen keuken, badkamer en voordeur. Net als ieder ander. Met hulp van de gemeente Leeuwarden en woningcorporatie Nieuw Wonen Friesland is hun droom in 2003 in vervulling gegaan. Dat alles in een normale woonwijk. De ouders hebben hun krachten gebundeld in de Stichting Us Dream. Deze stichting heeft het gebouw met de corporatie ontwikkeld waarbij de kosten Zorgfinanciering, de achilleshiel van woondroom Us Dream. Leeuwarden voor ongeveer een derde door subsidies zijn gedeekt. Mocht het project ooit stoppen, dan geldt de afspraak dat de corporatie eenzelfde deel van de boekwaarde van het gebouw vrijmaakt voor huisvesting van dezelfde doelgroep. Het project is een goed doordachte vorm van zelforganisatie. De financiering van de zorgverlening blijkt echter de achilleshiel van het project te zijn. De inkoop van de zorg is nu geregeld via de persoonsgebonden budgetten van de bewoners. Na enkele succesvolle jaren, wordt dat stelsel misschien veranderd. Er zijn vergaande plannen om voortaan zorgzwaartepakketten toe te wijzen op basis van de kosten voor intramurale zorg. Voor projecten als Us Dream kan dat leiden tot een aanzienlijke daling van het besteedbare budget en daarmee het voortbestaan in gevaar brengen.	pub	N			b		g	w	X	X	X	X		X	?						
16	Waterberging Rotterdam	Waterberging onder parkeergarage, Rotterdam. Onder de inrit van de nieuwe parkeergarage in het Museumpark in Rotterdam kan water geborgen worden, wanneer het rioolstelsel dreigt over te lopen na hevige regen. Daarna wordt dit regenwater van deze berging weer naar het riool gepompt en afgevoerd. http://www.rotterdam.nl/ondergrondse_waterberging_voor_10_miljoen_liter	pub	Ja			g			X										X			
17	Zelfbeheer Groen Utrecht	Zelfbeheer Groen Utrecht: Bij zelfbeheer zorgen bewoners zelf voor een stukje van hun omgeving, dat wel voor iedereen toegankelijk blijft. Dat kan groen zijn, zoals het onderhouden van een stuk park of het aanleggen van een geveltuintje. Maar ook voor pleintjes of speelplaatsjes bestaan er zelfbeheersafspraken. De gemeente helpt hierbij. Met tips voor onderhoud, maar ook voor materiaal en gereedschap beschikbaar te stellen. Zelfbeheer sluit goed aan bij de uitwerking van het Groenstructuurplan. Het Groenstructuurplan moet ervoor zorgen dat het groen in en om stad met elkaar verbonden wordt. De komende jaren wordt het plan voor elke wijk apart uitgewerkt in wijkgroenplannen. Klantcontactcentrum, tel. 030 - 286 00 00	pub	ja			b			X	X	?	X		X	X							
18	Ecopark Emmeloord	In de opzet van dit terrein is duurzaamheid integraal als uitgangspunt genomen voor zowel water en energiebeheer, gebouwen en onbebouwde omgeving, inrichting en beheer. Groen en blauw op het terrein worden volgens ecologische principes ingericht én beheerd. Een bijzonder uitgangspunt is dat geprobeerd wordt toekomstige uitbreidingsruimte van bedrijven een tijdelijke groene invulling te geven. De vormgeving van het terrein speelt in op de structuren van het omliggende landschap. Bijzonder is de groepering van bedrijfskavels in clusters met per cluster een 'hofje' voor groen en parkeren. Een centrale waterboulevard vormt het visitekaartje van het terrein. Om het duurzame karakter op lange termijn te waarborgen, is een Vereniging van Eigenaren opgericht, die verantwoordelijk is voor het terreinbeheer van de gemeenschappelijke gronden en het faciliteren van de verschillende parkmanagementvoorzieningen. Dit draagt bij aan een hoogwaardige uitstraling van het park en brengt bovendien collectieve kostenvoordelen met zich mee. Contactpersoon dhr. R.Vissers (BGM Projectontwikkeling), tel (0527) 610279	pp	J			VvE			X	X		X			X							

Projectnaam	Beknopte beschrijving	Publiek/privé	Opstartjaar - J/N	Instrument	Actoren	Free riders betalen mee	benut budget ander	maatschappelijk doel	Bidrag door inzet deelnemers	Professionals organisatie	Inzet vrijwilligers/bewoners	experimenteren/risico	Inbreng grondpositie	entwikkelaar bestuurder betrokken	garantie vooraf, voorfinanciering	
19	Duurzame/groene bedrijventerreinen	Behoor door VVE eigenaar en beheerder duurzame groen, of gemeenschappelijke vereniging/stichting. Financiële adviezen: zie de aanleg van groen niet als 'extra' maar maak groen onverkort onderdeel van de grondexploitatie. Investeren in groen en andere duurzame aspecten loont. Onderzoek wijst uit dat met relatief weinig extra middelen een kwalitatief veel beter terrein aangeboden kan worden. Kom met alle betrokken partijen tot een gezamenlijke visie op de gewenste (groene) kwaliteit van het bedrijventerrein. Werken vanuit een gezamenlijke visie leidt tot grotere investeringsbereidheid bij partijen. Zorg dat de kosten voor het onderhoud van groen in de reguliere beheerbudgetten worden ondergebracht.	pp	J	VVE	X	X		X			X				
20	Burgerinitiatief Natuurlijk Grasweggebied, Hellevoetsluis	De Stichting Natuurlijk Grasweggebied (SNG) ontwikkelt een ecologische verbindingzone tussen het natuurgebied het Graswegbos, het Koosteobos en de Wetering aan de rand van Hellevoetsluis. In vijf jaar is een akker van zeven hectare veranderd in een waterrijk natuurgebied. Zie: 'Natuurlijk verbonden'.	pub	N		b	X	X	X		X	X	X			
21	Gebiedsopgave Nederweerd	Partijen hebben met succes gezocht naar een gebiedsrichting waarbij er voor zowel landbouw als natuur een meerwaarde te behalen is. In plaats van handhaving van de Natuurbeschermingswet in een 2 kilometer zone rondom de natuurgebieden worden vergaande waterconserveringsmaatregelen getroffen. Grondeigenaren betalen mee. De bijdrage aan de kosten is afhankelijk van het nut dat men heeft bij de herverkaveling. Bepalend voor het nut is onder meer: vergroting van de bedrijfskavel, verkorting van de afstand tot de veldkavels, de vermindering van het aantal veldkavels, kavelfragmentatie en vormverbetering. Bij een negatief bedrag wordt bij de eindafrekening contant betaald. Bij een positief bedrag, dus voordeel en betalen, wordt het bedrag van de eindafrekening geïnd door de belastingdienst. In verband hiermee worden de kosten van de gezamenlijke eigenaren, die via de fiscus wordt geïnd, vooraf gefinancierd door de provincie. Voorzover de private bijdrage hoger is dan de opbrengst van het nut worden deze kosten in rekening gebracht bij de betrokken instanties. De totale kosten bedragen € 11,578 mln. Bijdrage van EU, Rijk en Provincie samen van € 9,826 mln, Gemeente Nederweert € 0,667 mln, Limburgs Landschap € 0,176 mln Waterschap Peel en Maasvallei € 0,741 mln, Synergie-gelden € 0,023 mln en de private partijen € 0,145 mln.	pp	J	?	X	X					X				
22	Landgoed Twickel	Hermelandse beek: adjunct rentmeester is Hans Gierveld. Hier wordt 65 ha stroomdal omgevormd naar natuur maar blijft het dal wel in gebruik van enkele natuurboeren. http://www.boerenvoornatuur.nl/	pp	J	?		X	X	X			X				
23	Fonds Enschede	Fonds Enschede. Is een voorloper geweest die bepalend is geweest voor de hele opzet in Overijssel. Eibert Jongsma (Landschap Overijssel) is hier een goed contactpersoon. De ervaring in Overijssel is dat met name het gevuld krijgen van de fondsen een hele opgave is. Het is een nieuwe verantwoordelijkheid voor gemeenten. De provincie heeft € 40 miljoen beschikbaar voor cofinanciering, maar vraagt hiervoor dus wel 50% financiering vanuit het gebied waar het fonds wordt ingesteld. Henk Hengeveld: "Het afgelopen jaar is in Overijssel veel moeite gestoken gebiedspartijen te verleiden om te investeren in het landschap. Dit heeft geleid tot grote investeringen van gemeenten in de lokale landschapsfondsen, variërend van € 100.000,- tot € 800.000,-. In de toekomst verwacht ik dat deze bedragen hoger worden, maar dat is nog steeds niet genoeg. Aanvullende financiering is dus noodzakelijk en maakt het belang van het rapport groot. Positief zijn in dit kader de opmerkingen in het rapport over het verplichtende karakter van verevening, belastingen en compensatie. Ik pleit er dan ook voor dat het rijk financieel gaat bijdragen." http://www.landschapoverijssel.nl/home/nieuws/landschapsfondsen-voorkomen-teloorgang-van-het-landschap.html	pp	J	X	?	X	X	X				X			
24	Heggen	Heggen: Louis Dolmans te Bemmel, van Lingewaard Natuurlijk. Hij is bezig met natuurakkers die omzooind worden door vlechtheaggen en natuurstroken. http://www.lingewaardnatuurlijk.nl/edu_boomplantdag.php	priv		?			X	X							
25	Biomassacentrale Marum	De biomassacentrale wordt gestookt op houtsnippers en gaat lokale voorzieningen in de gemeente Marum voorzien van warmte. Het zwembad de Wotterwille, verzorgingstehuis De Hoorn, cbs De Bron, het sportcomplex De Holten inclusief het Lifestylecentre, bibliotheek Marum en een gymzaal in de gemeente worden aangesloten op dit warmwatermerk. De houtsnippers komen uit zogenaamde houtsingels die veelvuldig voorkomen in het Westerkwartier. Hiermee wordt direct bijgedragen aan de instandhouding van deze houtsingels. http://www.tadema.nl/Bedrijven/Bouwbedrijf_Tadema_Groningen/Projecten_2012/Biomassa_Centrale_ Informatie: Koppejan Bio Forte: 053-711 25 55 Rol gemeenten: aanvraag POP, garantie overnemen van levering van hout van landschapbeheerder, beschikbaar stellen van grond op erfachtbasis, beschikbaar stellen van ruimte op gemeentewerf en bij vervoer hout.	priv	ja	?		X	X			X		X			
26	Asbest en zonneenergie	Asbest van dak, zonnepanelen erop, Overijssel: Gedeputeerde Staten van de provincie Overijssel hebben 115 agrarische bedrijven een subsidie verleend vanuit de regeling 'Asbest van het dak, zonnepanelen erop'. Deze bedrijven gaan samen 116.000 m2 asbest op hun bedrijf saneren en in ruil daarvoor 14.500 zonnepanelen installeren. De nog aan te brengen zonnepanelen leveren gezamenlijk 3,4 miljoen Watt-piek aan nieuwe energie. De deelnemende agrarische bedrijven voorzien hierdoor gemiddeld 57% in eigen energiegebruik en zouden 850 huishoudens van energie kunnen voorzien. Door zelf energie op te tekken wordt een CO2 besparing van 1440 ton per jaar gerealiseerd.	pp	J			X									
27	Proeftuin Oranjepolder	De doelstelling van de proeftuin Oranjepolder is het oplossen van de wateropgave in combinatie met herstructurering van de glastuinbouw en andere ruimtelijke ontwikkelingen in de polder en mogelijk ook in combinatie met ontwikkelingen in de naastgelegen Oranjebuitenpolder. Delfland wordt gebruikt om de waterproblematiek inzichtelijk te maken, er wordt nagedacht over teeltvormen, rolverdeling en verantwoordelijkheden en soorten schade. Oplossingen worden gezocht in het vasthouden en afvoeren & bergen van water en in het beperken van de gevolgen.	pp	J			X	X								
28	Smart Community (Green Deal)	Stichting Natuur en Milieu: Opzet van project om slimme meters te koppelen aan een online platform en sociale media. Een dergelijke 'Smart Community' stimuleert energiebesparing bij woning eigenaren en huurders en kan ook een interessante speler worden op de energiemarkt. Ministerie ELenI draagt bij aan opstart van project.	pp	J	X	?	X									
29	Energie neutrale scholenbouw Amstelveen (Green Deal)	Amstelveen: Voorbeeldproject energie neutrale scholenbouw. Energiebesparing, decentrale duurzame energie, slimme financiering.	pp	J	?									X	X	
30	Tijdelijke natuur	Tijdelijke natuur op braakliggende bouwterreinen (5 voorbeelden)	pp	J			X						X			
31	Olifantsgras Schiphol (Green Deal)	Olifantsgras op Schiphol: op natuurlijke wijze wordt versterking van luchtvaart door ganzen tegengaan, door het toepassen van alternatieve beplantingen, zoals olifantsgras rondom de luchthaven die bovendien als biobrandstof kunnen worden benut. Betrokken partijen: boeren rond Schiphol (Miscanthusgroep), Schiphol Group, Wageningen UR. Rol Rijksoverheid: monitoring, inzet ruitgronden, facilitering.	pp	N	b	ke	X	X			X	X				
32	Wet- en regelgeving landschap en natuur	Rijk, provincies en gemeenten onderkennen inmiddels dat het belangrijk is wet- en regelgeving aan te passen op de ontwikkelingen in het buitengebied. Nieuwe regelingen spelen in op de komst van niet-agrariërs. Ze proberen leegstand en verpaupering op het platteland tegen te gaan, verantwoord hergebruik van fraaie bestaande bebouwing te bevorderen, evenals de sloop van lelijke gebouwen. Daarnaast proberen de regelingen natuur- en landschapontwikkeling te bevorderen. Veelal gaat het om regelingen waarvoor op provinciaal niveau beleid is ontwikkeld en die op gemeentelijk niveau in bestemmingsplannen nadere invulling krijgen. Zo zijn er Rood voor Roodregelingen die het mogelijk maken om de sloop van ontsierende agrarische bedrijfsgebouwen te financieren uit de opbrengst van een nieuwe bouwkegel op de slooplocatie (of meerdere woningen, afhankelijk van de omvang van de te slopen gebouwen). Beleid voor hergebruik van Vrijkomende Agrarische Bedrijfsbebouwing (VAB) richt zich op het stimuleren van nieuwe economische activiteit in het landelijk gebied. En bij de regeling Rood voor Groen is de centrale gedachte het behoud en de ontwikkeling van groen te financieren uit de opbrengst van een of meer bouwkegels voor het te bouwen rood. De provincie Overijssel heeft in juli 2009 de Omgevingsvisie vastgesteld. Deze heeft de status van Structuurvisie voor de nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening. In deze Omgevingsvisie wordt meer ruimte geboden voor ontwikkelingen in het landelijk gebied die daar niet functioneel mee zijn verbonden (waaronder wonen). Via de kwaliteitsimpuls Groene Omgeving wordt uitgewerkt op welke wijze dergelijke ontwikkelingen moeten bijdragen aan versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Knoopperven kunnen op een eigen wijze invulling gaan geven aan deze kwaliteitsimpuls Groene Omgeving.	pub	N	X	p	g	X	X							
33	Knoopperven	Ferrant: structureer naar de aard van het belang. Woningbouw, uitzicht, kwaliteit leefomgeving blijkt een mee te koppelen belang. Voorbeeld Knoopperven: Nieuwe functies voor vrijkomende bouwkegels. Slopen van schuren en voorkomen van ongewenste bestemming. Dus bebouwing onder voorwaarden als onderhoud van landbouwwegen, linten, groen blauwe doordering. Knoopperven zijn boerenerven die door middel van paden en beplanting met elkaar verbonden zijn. Het knooperf organiseert als het ware het landschap met zijn tentakels van routes en beplantingen, en vormt op die manier het ordenend principe voor het buitengebied. Knoopperven koppelen agrarische bedrijfsontwikkeling in een kleinschalig landschap aan wonen op boerenerven en landschapontwikkeling. Een nieuw element is ook dat bewoners verantwoordelijkheid nemen voor het beheer en onderhoud van de karakteristieke beplanting die de knoopperven verbindt. Het concept Knoopperven speelt deels in op de rood voor rood regeling en vult die deels aan. Bij de Rood voor Rood-regeling geldt dat overwaarde van de nieuwe bouwkegel wordt geïnvesteerd in ruimtelijke kwaliteit. Bij het Knooperf zijn de ontwikkeling van rood én groen gelijkwaardig. Er worden zowel hoge kwaliteitseisen gesteld aan de te hergebruiken bedrijfsgebouwen en de erfinrichting als aan de versterking van de landschappelijke kwaliteit en toegankelijkheid van de directe omgeving van het Knooperf. Het unieke van het concept Knoopperven is dat het bruggen slaat tussen de belangen van boeren, burgers, cultuurhistorie en landschap. Daarmee maakt het concept gebruik van verschillende elementen van bestaande wet- en regelgeving, om een zo optimaal mogelijke impuls te geven aan het landelijk gebied.	priv	ja				X			X		X			

Projectnaam	Beknopte beschrijving	Publiek/privé	Opleesbaar: J/N	Instrument	Actoren	free riders betalen mee	benut budget ander	maatschappelijk doel	bidrage door inzet deelnemers	professionele organisatie	inzet vrijwilligers/bewoners	experimenteren/ruimte	inzet grondposities	enthousiaste bestuurder betrokken	garantie vooraf voorfinanciering
34 Nieuwe landgoederen	Natuurschoonwet. Bij kwalificatie als Natuurschoon kan de landgoedeigenaar vrijstelling krijgen van overdrachtbelasting, vermogensbelasting en successieerfbelasting. Voorbeelden: 't Elzend, de Doodshorn, Roodseelaar (zie tabel). Landgoed 't Elzend is inmiddels gerealiseerd. Zo'n 7,5 hectare groot, waarvan 2,5 hectare bos en 0,5 hectare voor een vijver (voormalige uitloper van de Maas, afb. 9). Daarnaast kent het landgoed een landhuis van allure, met daarin drie woonenheden. Het landhuis is gebouwd in een klassieke, Hollandse stijl. Van de drie woonenheden zijn er twee verkocht, de andere wordt verhuurd. De resterende grond van het landgoed is weiland, dat af en toe wordt begraasd. Het landgoed is opgesteld voor publiek. Door het aanleggen van een bruggetje is een doorsteek gemaakt naar het dorpsplein. Aan de andere kant staat het landgoed in verbinding met het gebied van Gelders Landschap. De subsidies die beschikbaar zijn voor de aanleg en inrichting van een landgoed met nieuwe natuur is te weinig om het landgoed te kunnen onderhouden. Voor het inrichten van het landgoed is gebruik gemaakt van een subsidie die de waardevermindering van het omzetten van landbouwgrond naar natuur dekt. Daarnaast bieden ransgchikking onder de Natuurschoonwet belastingtechnische voordelen en vermindering van de WOZ-aanslag. Inrichting van een dergelijk landgoed kost ruim € 200.000,-. Zelf een deel van het landgoed aanleggen bespaart op de inrichting. In de toekomst vormt het onderhoud en beheer een probleem, aangezien de subsidie voor natuurbeheer niet voldoende is.	privé	N	?		X		X		X					X
35 Streekrekening Het Groene Woud	De Streekrekening is in Het Groene Woud ontwikkeld, overgenomen in Amstelland en in Ooijpolder-Groesbeek en door de 12 Landschappen verder verspreid. Overheden, bedrijven en streekorganisaties kunnen bij een lokale Rabobank hun spaartegoed op een Streekrekening zetten. Deelnemers kunnen vrij beschikken over hun geld en ontvangen een marktrente. Zij kunnen de rente en/of een bedrag schenken aan het Streeffonds. De Rabobank keert over alle rentevergoedingen 5% aan het Streeffonds uit. Het aantal bedrijven, gemeenten en stichtingen dat aan Streekrekening Het Groene Woud deelneemt, is gegroeid naar 90. Van een kwart is bekend dat zij ook een bedrag of de rente van hun inleg hebben geschonken aan het Streeffonds. Het streefbedrag van 200.000 euro voor duurzame projecten in de streek is in de afgelopen jaren ruim gehaald. In Amstelland en in Ooijpolder-Groesbeek haalden de initiatiefnemers in 2011 via de Streekrekening enkele tienduizenden euro's op. Het instrument kost voorbereiding en begeleiding, omdat met de lokale Rabobank moet worden bepaald of dit kansrijk. Daarbij moet de organisatie van het Streeffonds voldoende gezag en vertrouwen hebben opgebouwd om het geld te mogen investeren. Het werven van nieuwe spaarders vraagt tijd van bestuurders en ambassadeurs. Daarnaast is persoonlijke aandacht nodig om het clubgevoel warm te houden. Als die aandacht er is, worden de kansen op een voldoende bijdrage groter.	pp	ja	X		X	X	X	X						
36 Groengarantie Binnenveld	Een groengarantie is een contractuele afspraak tussen twee of meer partijen over het in stand houden of verbeteren van de omgeving. Deze is gebaseerd op bestaande wet- en regelgeving. Het contract wordt bij een notaris gevestigd en ingeschreven bij het Kadaster. Door gebruik te maken van zakelijk recht en kwalitatieve verplichtingen kunnen particulieren en grondbezitters meer zekerheden krijgen over respectievelijk hun omgeving en hun inkomsten. De groengarantie kan op veel wijzen worden toegepast; om zicht te garanderen (uitzichtgarantie), om wandelpaden te creëren (uitloopgarantie) of om zekerheid over de omgeving te geven (omgevingsgarantie). Het idee voor een groengarantie is verder uitgewerkt. Eind 2011 is het eerste contract afgesloten. Er zijn contracten gepland tussen bewoners en lokale agrariërs om een wandelpad te creëren en tussen een projectontwikkelaar en een natuurorganisatie over het groenbeheer bij een nieuwbouwwijk. Een groengarantie verschildt per locatie en vraagt juridische kennis en ervaring met erfdienstbaarheden. Daarnaast is het belangrijk dat bewoners en boeren zich in een club of netwerk kunnen verenigen.	pp	ja	X	b bo	X	X	X				X			X
37 Landschapsveiling Ooijpolder-Groesbeek	De eerste landschapsveiling was in de Ooijpolder. Er zijn plannen om deze ook in Groesbeek en Amstelland te organiseren. Landschapsveilingen worden ter veiling aangeboden en gemeentesaaiers kunnen er een bod op uitbrengen. Het verschil met een gewone veiling is dat de 'koper' een haag, pool of boom etc. alleen adopteert en geen eigenaar wordt. Dat blijft de eigenaar van de grond waarop het landschapselement zich bevindt. Met de opbrengst kunnen de geveilde landschapselementen voor een vastgestelde periode onderhouden en beschermd worden. Het instrument creëert goodwill in de streek, benadrukt het belang van natuur en landschap onder de bevolking en genereert middelen voor beheer en onderhoud. De landschapsveiling in de Ooijpolder heeft 130.000 euro opgebracht, waarvoor zes hectares aan landschapselementen 10 jaar lang beschermd en beheerd kunnen worden. Het organiseren van een landschapsveiling vraagt veel voorbereiding (en kosten?) en vereist bewoners, bedrijven en gemeenten die bereid zijn om een bijdrage te leveren. Als die bereidheid nog niet duidelijk is, ligt dit instrument minder voor de hand.	privé	N	X		X									
38 Crowdfunding	Alle initiatieven worden gefinancierd door crowd funding. Voorbeeld: kickstarter.com, meer info etc: fastmovingtargets.nl. Voorbeelden projecten: met restwarmte garalen kweken.	privé	ja	X	?	X				X					X
39 Mooi Nederland Midden - Delfland	Stoop kassen en verbetering leefomgeving (tegenaan verrommeling): minibuurtshapjes die te maken hadden met bufferzone Delft-R'dam hebben vestiging, theeschermen en kunstenaars binnengehaald. Voorfinanciering gemeente Delfland. Voorbeeld: Maaslandse Dam (gemeente Midden-Delfland). Langjarige pachtconstructie (wethouder Christiaan van de Kamp). http://www.maaslandsedam.nl	pub	J	X	?			X						X	
40 Mooi Nederland Regiopark Noordhoek Hoeksche Waard	Geen aanleg bedrijventerrein zonder investering landschapspark en omgekeerd. Gericht op coalities sluiten. Voorbeeld: masterplan Regiopark Noordhoek Hoeksche Waard (publieksprijs gewonnen). Veel publiciteit gezocht t.b.v. publieksprijs. Actieve bewoners en bedrijven Hoeksche Waard. Regiofond. Rood-voor-groen-regeling.	pp	J	X	b bed	X		X	X	X		X		X	
41 Groene Woud en Amstelscheg	Overheden, bedrijven en streekorganisaties kunnen bij lokale Rabobank spaartegoed op streekrekening zetten. Klein percentage rente gaat naar gebiedsontwikkeling. Deelnemers ontvangen marktrente en kunnen vrij beschikken over hun geld. Voorbeelden: Streekrekening Het Groene Woud (http://www.hetgroenewoud.com), Ooijpolder, Metropoolregio Amstelscheg, Amstelland (http://www.metropoolregioamsterdam.nl/groen-Amstelscheg.html). Stichting Beschermers Amstelland, grote CEO's Zuidas (kwaliteit werkomgeving van belang voor positie wereldmarkt met Londen/Parijs).	pub	N	X	1			X	X	X					X
42 Natuurbegraaftplaatsen	Voormalig agrarisch gebied zet DLG om in natuurgebied plus begraaftfunctie (via ILG). Begrafenisondernemer koopt grond. Opbrengst naar natuur. Vier pilots starten snel, haalbaarheidsstudie positief. Stichting oprichter. Voorbeelden op http://www.dood.nl/showit.php3?cid=277 of http://www.uitvaart.nl/uitgezicht/verantwoorde-uitvaart/begraven-in-het-bos .	pp	ja	?		X		X		X			X		
43 Stadslandbouw	Stadslandbouw (stadsranden): met boeren afspraken over toeristische voorzieningen, recreatieve ontsluiting en horeca. Stadslandbouw met korte ketens, duurzame en streekse producten. Ontwikkelcentrum Stadslandbouw Almere opgericht. Voorbeelden: Park 21 Haarlemmermeer, Almere Oostkant (http://www.os-almere.nl).	pp	J		bo	X		X		X		X	X		
44 Energielandschap	Nieuwe energieopwekking op land met windenergie, biomassa, zonnecollectoren. Opbrengsten naar ontwikkeling natuur regio (net gestart). Quick scan ontwikkeld. Voorbeelden: http://www.klimatlandschappen.nl	pp	J	ja		X		X		X		X			
45 Zorglandgoederen	Aankoop boerderijen- grond naar natuur- gebouwen omzetten in zorgvoorzieningen (door vastgoedontwikkelaars i.s.m. zorginstelling). Publiek opstellen en zorgfunctie zijn de economische dragers (geen overheidsgeld). Voorbeelden: Klarenbeek Amsterdam, Landlust Diemen, Stegerveld Ommen en http://www.zorgboeren.nl/zorgboerderijen.php .	pp	J		pp	X		X	X	X		X			
46 Nieuw Binckhorst Den Haag	Overheidsfinanciering weggeven. Waarde ondergrond beter benutten voor (tijdelijke) ontwikkelingen. Organische gebiedsontwikkeling. Wellicht zijn nieuwe verdienmodellen voor bodemsanering niet echt nodig. Kans ligt in verbinden van bodemsanering met gebieds- of stadsontwikkeling. Sanering kan betaald worden uit exploitatie bouwrijp maken van grond. http://www.naw.nl/content/nieuw-binckhorst-kleine-stappen-voorwaarts .	pp	J	?				X		X					
47 Almere Oosterwold	Bij Almere Oosterwold geldt een andere verantwoordelijkheidsverdeling: initiatiefnemers maken zelf bouwrijp. Gemeente Almere houdt de regie, maar initiatiefnemers worden verantwoordelijk voor maken openbare infrastructuur: lagere overhead, goedkope voor burgers (geen renteverlies) en minder partijen betrokken (15% lager). Nieuwe kleinschalige woningcorporaties: co-creatie, particulier opdrachtgeverschap en klantspecifiek bouwen. Sociale samenhang in de wijk gaat omhoog (http://almere20.almere.nl/gebiedsontwikkeling/almere_oosterwold). Belangrijkste opbrengst: het is goedkope en er zijn minder risico's voor de overheid.	pub	ja	X	g b	X		X	X	X					
48 Nieuwe Hembrug, Zaandam	Gebied niet te verkopen: saneringsplichtig. Vraag is hoe hier waarde te creëren. Door gebouwen (bedrijfspanden) in stand te houden en te verhuren. Levert nu inkomsten op voor investeringen in sanering en in de toekomst. Ontwikkeling duurt langer dan voorheen. Inzet: zo min mogelijk kosten. Locatie-waarde ontwikkelen. Voor Hembrug geldt heldere attractieve positionering in de markt en samenspel met regionale planning bedrijventerreinen. Flexibiliteit in de planologisch kadens zoals bestemmingsplan is van belang alsook bereidheid gemeente op het gebied van bodem/duurzaamheid mee te gaan in maatwerkoplossingen.	pub	J	?				X		X		X			
49 Nieuwbouw De Elementen, Spijkenisse	Energiezuinige nieuwbouwwoningen: hogere kostprijs lastig in v.o.n.-prijs te verwerken. Meerprijs is daarom in vastrecht verwerkt. Opbrengst energiebesparing gebruikt om extra investeringen te betalen. Voorbeeld: ruim 500 woningen in de nieuwbouwwijk De Elementen; http://www.woneninjelement.nl in Spijkenisse (vanaf eind 2009 in gebruik; loopt goed). Betrokken partijen: fabrikant warmtepompen Itho Daalderop, projectontwikkelaars (Dura Vermeer, Ballast Nedam en Van der Vorm), exploitant die eigenaar is van pompen (Vendu), installatiebedrijf (Giesbers en vd Graaf).	privé	J	X	1			X		X					
50 Nieuwbouw Couperus, Ypenburg, DH	Introductie smart grid kostenbesparing door verminderen onbalans in elektriciteitsnet. Is interessant voor energiehandelaar én voor de netbeheerder. Nieuwe woningen (n=288) worden niet op gas aangesloten, alleen op elektriciteit. De extra dynamiek op het E-net reduceren door warmtepompen voor WKO slim te maken in relatie tot het E-net. Voorbeeld: Ypenburg 'Couperus', Den Haag (in aanbouw; samenwerkende partijen werken met overeenkomst; zie verkoopseite http://www.wonenincouperus.nl). Betrokken partijen: Itho Daalderop, netbeheerder (Stedin), energiemaatschappij (Eneco), TNO en ECN (bedenkers protocol) en bedenker ICT-systeem voor energiebedrijven (IBM). Innovatie energie.	pp	ja	X	pp ke	X	X	X	X	X					
51 Boer zoekt buur Crowdfunding	Zonnepanelen financieren doordat buurtbewoners 250 Euro betalen. Gedurende aantal jaren 300 Euro aan tegoedbonnen besteden aan boerderij producten. Investering is daarmee voor deel te dekken, banken verstrekken eerder leningen. Nieuwe vormen van financiering ontwikkelen zich naar participatieve democratie (crowd funding): - je krijgt meer voor elkaar (via traditionele kanalen lukt niet meer) - directe betrokkenheid belanghebbenden, ook financieel (stemmen met portemonnee).	pp	J	X	bo b	X				X					X

Projectnaam	Beknopte beschrijving	Publiek/privé	Opstartjaar	J	N	Instrument	Actoren	free riders betalen mee	benut budget ander	maatschappelijk doel	Bijdrage door inzet deskundigen	professionals organisatie	inzet vrijwilligers/bewoners	experimenteren/risico	inzet grondposities	enthusiaste bestuurder betrokken	garantie vooraf	voortfinanciering
52	Gemengde energie cooperatie	Lokale/regionale energie initiatieven van vooral particulieren. Nu kiest men eerder voor ondernemende vormen: (energie)cooperatie nieuwe stijl met alle partners uit de keten (particulieren, energieleveranciers, maatschappelijke organisaties, gemeenten), zzp-inschrijvingen, B.V. Wethouder kan procesbegeleider en verbindende schakel zijn (makkelijk toegang tot bestuurlijk netwerk).	pp	J	X	c						X	X			X		
53	KRW - Teelt de grond uit	Teelt de grond uit (in goot): teelt van boomrijes in goten. Kostbaar. Veel reclame voor systeem. Is gericht op samenwerking: ondernemers hebben onderzoekers erbij gezocht. Om te implementeren op grotere schaal is push nodig. Daarover bijeenkomst georganiseerd met Hekkert. Overheid moet richting aangeven. Wat vindt bedrijfsleven? (contact: Ton Baltissen WUR-PPO; ton.baltissen@wur.nl; 0252-462111).	priv	J	X	pp						X						
54	Samen werken aan een schone Maas	Samen werken aan een schone Maas: veel bedrijven zoeken samen naar andere toepassingsmogelijkheden voor bestrijdingsmiddelen (contact: Yvonne Gooier, CLM.ygooier@clm.nl; 0345-470719). Is gericht op samenwerking.	priv	J		pp												
55	Natuurbegraven	Nieuw is dat gebieden met groene ambitie, maar zonder geld, begraafplaatsen ontwikkelen in natuurlijke omgeving (verkoop eeuwig durende grafrechten). Geld is economische drager voor ontwikkeling nieuwe natuur. Ook banken (Rabobank, ASN, Triodos) uitgenodigd mee te doen. Green Deal voor natuurbegraven. Voorbeelden: Arnhem, start voorjaar 2012 (17 ha, http://www.restnature.nl); Engeland lange historie met deze projecten.	pp	J	X			X						X				
56	Dijk van de Delta	Recreatiebedrijven mogen niet uitbreiden. In gebied geld nodig voor natuurontwikkeling. Verbeteren vaarverbindingen op water (ook kastelen). De Biesbosch en provincies Z-Holland en Zeeland werken samen. Nu: business cases bouwen.	pp	J		p		X										
57	Veerse Meer	Grote natuuropgave met beperkte financiële middelen. Recreatiehuizen met opbrengsten voor natuurontwikkeling (landschapspark). GF financiert grondaankoop voor om te zorgen dat definitieve financiering rond komt. Participatiefonds. Nieuwe recreanten door extra natuurontwikkeling. Fase van handtekeningen partijen.	pp	J	X	?		X			X		X				X	
58	Integrale aanpak WKO en bodemsanering bij gemeente Zwolle	Integrale aanpak WKO in combinatie met bodemsanering. Integrale visie op de ondergrond, incl. duurzaam waterbeheer! Zwolle heeft gezocht naar veelbelovende dwarsverbanden tussen beleidsterreinen. De combinatie van koude en warmteopslag (WKO) met bodem- en grond- watersanering is kansrijk. Veelbelovend voor Noordereiland, deel van de historische binnenstad waar nieuwe appartementen/gebouwen zullen verrijzen. Bodem als verdienmodel http://www.zwolle.nl/cms/cms.nsf/AllByUNID/F36B5ED10CB1F45D412573170039FA87	pp	J	X	g		X				X	X					
59	Passiefhuizen woningcorporatie gemeente Roosendaal	Actief bouwen aan passiefhuizen. Duurzaamheid en energiebesparing zijn twee van de speerpunten voor woningcorporatie AlleeWonen. Een betere energieprestatie leidt tot lagere woonlasten. AlleeWonen wil de energieprestatie van haar woningen verbeteren. De corporatie werkt aan een integraal plan om een verbeterde energieprestatie te realiseren, aandacht te besteden aan voorlichting en beïnvloeden van bewonersgedrag. Beheersing van de woonlasten en het zorg dragen voor een gezond binnenmilieu in de woning zijn de doelen. Bewoners/burgers zijn vanaf begin betrokken.	pub	J	X	wo												
60	WKO op bedrijventerrein in Heerhugowaard	Bedrijven die zich vestigen op bedrijventerrein De Vork leggen een systeem voor WKO in de bodem aan. Ze krijgen hiervoor korting op de grondprijzen. De terugverdientijd van deze optie is 6,5 tot 8,5 jaar. Met deze optie heeft De Vork een Energieprestatie op locatie (EPL) van 8. Daarnaast wil de gemeente windturbines plaatsen, die voor een EPL van 10 kunnen zorgen.	pub	J		pp												
61	Lokaal energiefonds in Ferwerderadiel	Lokaal energiefonds voor lokaal duurzaam energiebedrijf. Juist in tijden van recessie zijn er kansen om het stimuleren van de economie te combineren met de overgang naar duurzame energie. De gemeente heeft daarom een lokaal revolving investeringsfonds opgezet dat investeert in duurzame lokale energieprojecten. Met het fonds blijft er altijd geld over voor innovatie en nieuwe ontwikkelingen. Inwoners hebben zeggenschap en profiteren van behaalde rendementen.	pub	ja	X	g	b					X	X	X			?	X
62	Diepe aardwarmte Den Haag	Den Haag is de eerste stad in Nederland die diepe aardwarmte gebruikt voor de warmtevoorziening van een wijk. Warmte uit de aarde blijkt voor de wijk Den Haag Zuidwest een goede, duurzame energiebron te zijn om huizen/gebouwen te verwarmen.	pps	J		g	wo		?			X	X	X	X	?	X	
63	Duurzaam grondwaterbeheer Ugchelen	In Ugchelen (gemeente Apeldoorn) stond een grote papierfabriek die jaarlijks 8 miljoen liter grondwater als proceswater aan het watersysteem ontrok. Dat leidde tot een peilverlaging van 4 meter. Het groeiende dorp Ugchelen, nu een gerespecteerde wijk van Apeldoorn hield zo de voeten droog! Toen de papierindustrie beëindigd werd, leidde dat dan ook tot wateroverlast ook op het oorspronkelijke bedrijventerrein. Er bleek ook sprake van (diepe) bodemverontreiniging, waarover tot dan toe weinig regie kon worden gevoerd. De gemeente heeft de bronnen (het systeem) vervolgens overgenomen, en past er nu met een nieuwe inrichting een ketenbenadering toe. Er wordt (minder) water opgepompt, maar voldoende om droge voeten te houden. Aan het water wordt warmte onttrokken, dan wel kan het gebruikt worden om te koelen. Het water wordt geleverd aan een aantal bedrijven, die het na gebruik weer zuiveren. Het gezuiverde water vloeit in een beek, die destijds droogstond, maar nu weer hersteld is en waterverend is gemaakt. Beekherstel leidt tot versterking van het (natuurlijk) systeem. Bovendien wordt het water uit de beek 'verderop' toegeleverd aan het drinkwaterbedrijf! Deze 'ladder van Apeldoorn' betekent dus, dat grondwater opgepompt wordt en energie levert, dat het ontdaan wordt van (mogelijke) verontreiniging, dat het geleverd wordt aan bedrijven als proceswater, dat het door hen nadien gereinigd wordt en gebruikt wordt voor natuurherstel, om daarna (deels) als drinkwater te eindigen!	P/P	x		g		x	x			x	x	x	x			
64	Biomassa installatie Beetsterzwaag	Het eeuwenoude coullissenlandschap van ZO Friesland (singels en houtwallen) vraagt veel onderhoud, anders verdwijnt het. Een agrarische natuurvereniging oogst de biomassa vanuit een fors gebied en gebruikt deze als input voor een installatie voor bio-energie die zelf exploiteert. De energie wordt geleverd aan twee zorginstellingen, die hierdoor in de eigen energiebehoefte voor 80% kunnen voorzien (besparing 320.000 kuub aardgas = vermindering CO2 uitstoot). Zo levert het opwekken van energie een bijdrage aan het instandhouden van het eeuwenoude cultuurlandschap. Bijkomend voordeel: nieuwe werkgelegenheid!	privat	x				x	x	x	x	x	x	x				
65	Wind als sociale en economische motor	www.windenergie.nl , participatiemodellen voor de realisatie van windenergie op land	alles	x				x	x	x	x	x	?	x				?
66	Collectieve warmte-koude opslag Vleuterweide Utrecht	Collectieve WKO voor 300 woningen, 40 winkels en 2500 m2 drijfsruimte: inclusief metingen bij gebruikers en adviezen over opschaling. Separate organisatie exploiteert de installatie en doet dat op meer locaties: Ze brengen kennis en ervaring mee naar een project, maar laten het ontwerp en de realisatie over aan de installateur. Na de bouwfase nemen ze het project turn key over. De ouderweste CV-ketel heeft zijn langste tijd gehad.		x		?			x	x			x					?
67	Self Supporting River System Usseldelta	Veiligheid, waterbeheer en scheepvaart worden verbonden met recreatie, landbouw en energie (sedimentbeheer, biomassa, recreatie, energiewinning, metalen winnen uit slib)	pp		?	x	x	x	x	x	x	?	x					?
68	Usseldelta	Belast slib (waterboerderijen). Beoogde kostenbesparing 40% in 2021. In ontwikkeling																
69	Utrechtse biowasmachine	Warmte en koudeopslag in de bodem wordt gecombineerd met biologische bodemreiniging. Meer (sanerings)geld uit de markt krijgen. Vergelijkbaar: Strijp in Eindhoven, Zwolle	pp		?	x	x	x	x				x					?
70	DRU Lijft	Een voormalige ijzergieterij wordt omgevormd tot een organisch groeiend gebied dat ruimte biedt aan cultuur, kunst, bedrijvigheid, onderwijs en openbaar bestuur. Enthousiaste wethouder blijkt een kritische succesfactor in deze.	pp		?			x				x		x	x			

programmaeider/projecteider

r=rijk
p=provincie
g=gemeente
pa=particulieren
ke=kennissinstellingen
wo= woningcorporatie
c = cooperatie
f = fondsen
pp = private partij
vve = vereniging van eigenaren
bo = boeren
bdr=bedrijven

TOP 3 successen bij zelforganisatie in de streek

- het ontzorgen van grondeigenaren bij aanvragen en uitvoering
- kwaliteit en kennis van trekkers en werkgroeporganisatie
- gedeelde visie en motivatie bij grondeigenaren

TOP 3 knelpunten bij zelforganisatie in de streek

- continuïteit in de financiering van de werkgroeporganisatie
- werkbelasting door bureaucratische en administratieve eisen
- inflexibiliteit van uitvoeringsregelingen voor leveren van maatwerk